

Fig. 1. Skelby. Ydre, set fra nordøst.

Aa. RI. 1953

SKELBY KIRKE

FALSTERS SØNDER HERRED

Om kirkens ejerforhold i middelalderen er intet oplyst, udover at kronen allerede før reformationen havde kaldsretten¹. Efter reformationen tilhørte kirken kronen, indtil den på auktionen over det falsterske ryttergods blev solgt til grev Gustav Frederik Holck-Winterfeldt², der samtidig havde købt en af de udbudte hovedgårde med tilhørende bøndergods, hvoraf imidlertid største delen solgtes til selveje³. Af godset i Skelby sogn opstod dog Gedsergaard med tilliggende bøndergods, der 1773 solgtes til sognepræsten Niels Frederiksen Amager (sml. maleri, s. 1365, og epitafium, s. 1366) og 1789 blev overtaget af kammerråd J. C. Friis. Senere kom kirken under Orupgaard, indtil den overgik til selveje 1. april 1915.

Kirken ligger på en bakke midt i den lille by. Den uregelmæssigt formede kirkegård er næppe væsentlig udvidet; den omgives af en mur af kløvet kamp og har jernlåger mellem murede piller i nord og en lille jernlåge i øst. 1723—24 omsatte man 81 favne af muren, sikkert som kampestensdige, og i 1746 fortsatte man med 21 favne. Samme år blev tre låger malet røde med hvide lister, og porten fik kongeparrets navnetræk. En låge har ført ind til præstegården vest for kirken (rgsk.).

Kirken består af kor og skib, der blev nybygget 1857 af gule sten med

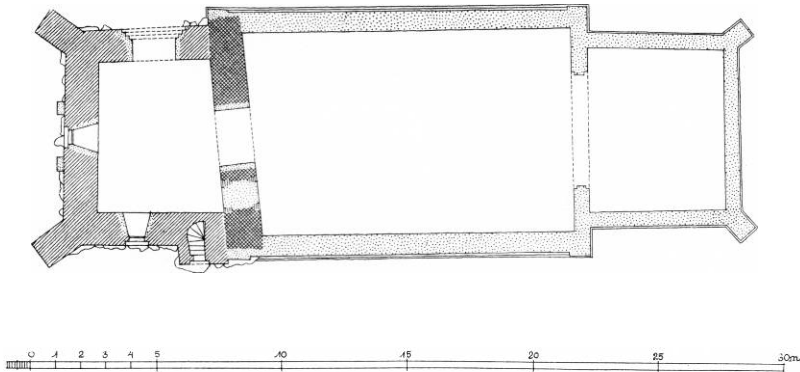

Fig. 2. Skelby. Plan. 1:300. Målt af Tove Bojesen 1953.

skifertag, samt et gotisk tårn, hvori indgår den romanske kirkes vestgavl. Et våbenhus er forsvundet.

Den romanske vestgavl ses i tårnets overstokværk. Den er bygget af munkesten i munkeskifte med mange sorte bindere. Fugerne er ret stærkt forvitrede. I rejsehojde ligger to savskifter med et almindeligt skifte imellem; derover er gavlen ved skæve savskifter mellem løberskifter delt i fire ligebenede trekanter. Den synlige del af taglinien er afbrudt efter en uregelmæssig linie.

†Romansk kor og skib må antages at have været bygget af munkesten som vestgavlen. Høyen noterer 1832⁴, at kirken har skråkantsokkel over kampestenssyld, at koret har præstedør på sydsiden, samt at korbuen er »fremtrædende og ei meget høj«. Denne sidste, lidt dunkle bemærkning betyder, at korbuevangerne springer langt frem, og selve korbuen således er smal og lav. Høyen tilføjer, at sydportalen er næsten som den i Maglebrænde, men en vedføjlet skitse viser ingen større overensstemmelse. Skitsen viser en mangefalset portal med affasninger på alle de lodrette false og yderst trekvartsøjler med klokapitæler og hjørneblade på baserne; på de indre false er vist stærkt fremspringende sokler under vulster, et træk, der ellers ikke kendes fra amtet.

Den romanske kirke må have været temmelig lille, idet koret 1761 omtales som tre bjælkefag langt, altså 4—5 m, og det var så lavt, at brædderne i det østre fag måtte danne en bue over faltetavlen (syn). I året 1684—85 truede en tårnbrand hele kirken, og »folkene som reddede kirken drak 10 kander øl«. I de umiddelbart foregående år var kirken blevet repareret med lybske og lollandske mursten, tømmer og tagsten. 1722—23 fik kirken egetræsvinduer, og 1732—33 blev en vindueskarm i koret og en i skibet malet blå med hvide lister. Nordsiden synes dog at have bevaret sine romanske vinduer nogenlunde uændret i den ydre form i 1757, da der blev indsat to nye karme, som kun var tre kvarter brede og to alen høje. Det er muligvis de samme vinduer, der allerede tre år efter blev gjort større og fik seks ruder hver med tre vind-

Fig. 3. Skelby. Indre, set mod øst.

E. Skov 1952

jern. Kirken havde bræddeloft; 1732—33 blev skibets malet »med blå og hvide skyer med engle udi«, og 1762 blev de to nye fag over koret malet blå med skyer i stedet for olie-perlefarve (rgsk.). 1741 havde korgavlen kam, og hele kirken og tårnet var dækket med munketegls⁵.

Tårnet, der har en meget skæv plan, er bygget af røde munkesten i munkeforbandt på meget svær syld. De diagonale støttestykker på vesthjørnerne trængte i 1838 til udbedring (syn) og er ligesom hele tårnets underdel stærkt skalmuret i nyere tid. Mod nord er en stor, ny portal, mod syd og vest små rundbuede, falsede vinduer, der indvendig har moderne smige. Mod kirken vender en nyere, ret lille, rund tårnbue; syd for den er gennem muren en tilmuret, lavtsiddende, rundbuet åbning med stik af to rulskifter, antagelig en tidligere indgang til et gravrum i tårnet. På tårnrummets vægge er mærker efter et måske aldrig opført hvælv. Tårnrummet har gulv af gule fliser. Første mellemstokværk har mod syd og vest falsede, rundbuede glugger, andet mellemstokværk er mørkt; det har i sin øvre del radiale, helt igennem muren gående bomhuller. Udvendig sidder udfor dette mellemstokværk på nord- og sydsiden en cirkelblænding og to skjoldblændinger. Klokkestokværket har

E. Skov 1952

Fig. 4. Skelby. Alterkalk (s. 1362).

mod de tre sider fladbuede tvillingglamhuller i fladbuet spejl, mod øst to små, fladbuede glugger. Ny gesims af gule sten under skifertækket pyramidespir med vindfløj mærket 1857. Spirkonstruktionen er nyere fyr. Tårnet er mindst to gange blevet lynramt; 1686 meddeles, at tårnet var meget forfaldent »af uformodenlig torden«⁶, der synes at have fundet sted året før og have udbrændt tårnets bjælkelag. I forvejen var tårnet så brøstfældigt, at der til reparationen måtte skaffes hjælp ude fra, og som så ofte før måtte den rige Kippinge kirke holde for. 1763 ødelagde lynet en 11 år tidligere opsat kobberfløj på fløjstangen (rgsk.). Det samtidige trappehus har falset, fladbuet dør og spindeltrappe uden formede spindelsten under tøndehvælvet loft. Trappehusets overdel

er nymuret samtidig med opførelsen af det nuværende skib.

†*Våbenhus* har været af bindingsværk. 1734 blev indlagt nye fodremme af eg, på hver langside et stykke 8 alens, under gavlen et stykke 6 $\frac{1}{2}$ alens, alle 7—9 tommer i tværmål (rgsk.).

INVENTAR

Alterbordet er fra 1858 (syn).

†*Alterklæder*. 1) Nævnt som gammelt 1597. 2) 1660 nævnes et alterklæde af gyldenstykke, som dronning Sophie havde foræret, måske det samme, der omtales som gammelt 1680⁷. 3) 1698—99 købtes 13 alen sort og rødt »kaf fløj«, ni alen rødt lærred og otte lod guldksi plinger til et alterklæde, måske det samme, der nævnes 1727, af sort blommet fløj med gamle guldksi plinger (rgsk.).

Altertavlen er et maleri (olie på lærred), Kristus og den samaritanske kvinde, signeret F. Lund 1857, i nygotisk ramme fra 1858 (syn).

†*Altartavle*, bortsolgt fra Nysted kirke 1698 (sml. s. 185) og ifølge indskrift foræret til Skelby af Jens Rask og bekostet stafferet af almu en⁸. 1721 beskrives den som en altartavle af snedkerarbejde, malet og lidet forgyldt på kanterne (rgsk.).

Altersolv. *Kalk* (fig. 4) i senempire, vistnok fra 1843. Rund, profileret fod med bladbort, balusterformet, riflet skaft med bladsmykket krave under det

Fig. 5. Skelby. Døbefont (s. 1364).

E. Skov 1952

høje, udsvejfede bæger, der forneden er formet som en blomsterkalk og foroven har en rankebort. Københavns bystempel vistnok 1843 og mestermærke for Asbjørn Jacobsen (Boje s. 143). Samtidig *disk*. †*Alterkalk* af sølv nævnes 1597 (inventarium). †*Dække* til kalk og disk af sort, blommet fløjl med sølvkniplinger omtales 1721—22 (rgsk.). †*Vinflasker*. 1660 nævnes to vinflasker og en tinpote med pibe på⁷ og 1680 en vinflaske af tin (rgsk.). †*Oblatæske* af træ nævnes 1721—22 (rgsk.). *Sygekalk* fra 1898.

Alterstager fra 1689, med lav, profileret fod, slankt balusterskaft med flad midtkugle og rillet, tunget lyseskål; på foden graveret: »H N M S F anno 1689 C H D F«. Højde 36 cm.

Fig. 6—7. Skelby. Detailler af døbefonten (s. 1364).

O. N. 1942

†*Alterstager*. 1660 nævnes to gamle lysestager af tin, der duede ganske lidet⁷, og 1680 to alterstager af messing (rgsk.).

†*Messehageler*. 1597 nævnes en messehagel (inventarium) og 1660 to, den ene af gyldenstykke og foræret kirken af dronning Sophie, den anden, som daglig brugtes, vævet af guld og silke⁷. 1721—22 omtales to messehageler, den ene gammel og ubrugelig, af rødt fløjel med guld forblandet, den anden af brun silke med guld og sølv forblommet; 1759—60 købtes fire alen karmoisinrødt fløjel, rødt lærred samt brede og smalle sølvtresser til en ny messehagel (rgsk.).

†*Messeklokke* i koret nævnes 1727 (rgsk.).

Døbefont (fig. 5), senromansk, o. 1175—1200, et importarbejde af gotlandsk kalksten, hugget af den såkaldte »Anonymus calcarius« (den navnløse kalkstensmester) og beslægtet med fonten i Nora kirke i Ångermanland. Den ottekantede kumme er helt dækket af kraftige relieffer, der adskilles af halvsøjler på hjørnerne; på de lodrette sider ses Kristi fødsel, de hellige tre kongers tilbedelse, flugten til Ægypten, korsegangen, Kristi nagling til korset (fig. 6) og Kristus i de dødes rige, alle med plumpe og undersætsige figurer. Kummens skrå underside har livfulde dyrerelieffer: fugle (fig. 7) og et eger i et træ, modvendte dyr stående på bagbenene, eet af dem holdende en bispestav, samt en løve og en påfugl. Det runde skaft, der hviler på en profileret fodplade, har i meget højt relief fire figurer: et udyrshovede, en liggende løve, en drage med små vinger og en mand, der holder sig i skægget. Højde 110 cm, tv. 84 cm (Mackeprang: Døbefonte, s. 375)

Dåbsfad (fig. 8), ottekantet, af messing, et stort og smukt nederlandsk

arbejde fra o. 1625; i bunden ses ud-
drivelsen af Paradis, på randen sprin-
gende dyr, alt på baggrund af tætte
rankeslyng. Tvm. 68 cm.

**Dåbsfad* af nederlandsk arbejde fra
o. 1625, med Kristi dåb i bunden og
rankeværk på randen. Tvm. 34 cm. I
Maribo stiftsmuseum.

**Dåbskande* af tin, skænket 1717, 19 cm
høj. Rund fod med fodplade og platte
over vulst, lille, fladtrykt kugleformet
korpus og bred hals, hvis tud er formet
som et skægget mandshovede. På låget
en medaillon med en præst, der døber
et barn. Under tuden graverede versal-
ler i hjerteformet bladramme: »Denne
kande haver Engel Eilertz Daatter sl. Jacob Jacobsøns forrige degns enke
givet til Skielbye kirkes gudelig brug 1717«. Mestermærke 1709 for kandestøber
Oluf Holm i Nykøbing F. I Nationalmuseet.

**Korbuekrucifiks*, ung-gotisk, fra 1300'rne. Den 1,08 m høje figur har snoet
tornekrone, langt, folderigt lændeklæde, der dækker venstre knæ, og kryds-
lagte fødder. Korstræet har ædelstensgruber på kanterne, rund glorieskive og
firkantede endeplader med firpasformede fordybninger. Gråmalet. I National-
museet. 1851 ønskedes krucifikset ved indgangen til koret borttaget, da det
vansirede kirken (syn).

Prædikestol i ny-gotisk stil, fra 1857. 1746 satte snedker Hans Philip Møller
en ny egepile under *†prædikestolen*, og Hans Elers malede den; 1753 blev
prædikestolens himmel forhøjet (rgsk.).

Stolestader fra 1857. *†Stolestader*. 1732—33 malede Chr. Hvid den øverste
kvindestol blå med hvide lister, 1751—52 reparererede Anders snedker tre
mandsstole bag kirkedøren med tre nye brædder til to »recher« og lister samt
tre fyldinger, og 1764 maledes 14 kvindestole med perlefarve og røde lister
(rgsk.). 1810 ønskedes de nye stole og bænke i koret malet (syn).

†Skabi kormuren, med jernbeslag og stor hængelås, nævnes 1727 (rgsk.).

†Pulpitur repareredes 1721—22 af en tømrer med to egestolper, fyrretræ
og gullandske brædder, og 1732 reparererede snedker Hans Wibertsen af Ny-
købing trappen dertil (rgsk.).

†Pengeblok ved kirkelågen repareredes 1701—02 (rgsk.).

Maleri, portræt af sognepræst Niels Amager⁹ (sml. epitafium, s. 1366), olie
på lærred, i forgyldt, profileret ramme. Brystbillede, trekvart profil til højre;

E. Skov 1954

Fig. 8. Skelby. Dåbsfad (s. 1364).

præsten er malet i ornat, med højre hånd hvilende på en bordplade i forgrunden, bag ham ligger bøger. Højde 79, bredde 63 cm. På skibets sydvæg.

Klokker. 1) 1594. Fireliniet versalindskrift om halsen: »Anno domine(!) 1594 her Peder Christensen sonne(!) prest och Christen Bage Hans Knusen kirke werre«. Stærkt profileret slagring og hanke med tovsnoning. Tvm. 52 cm.

2) 1847. Versaler: »Støbt af H. Gamst og H. C. Lund Kiøbenhavn. Omstøbningen bekostet af F. Friis og C. F. Friis anno 1847« (sml. kirkegårdsmonument nr. 3, s. 1366). Tvm. 87 cm.

†*Klokker.* Ved klokkeskatten 1529 afleveredes en klokke, der vejede to et halvt skippund, ni lispund (472 kg). 1680 nævnes to klokker (rgsk.), og 1835 var den store klokke, der var revnet, blevet repareret ved indlodning (syn).

GRAVMINDER

Epitafium over konsistorialråd Niels Amager (sml. maleri, s. 1365), sognepræst for Schielbye og Giedesbye og ejer af Gedsergaard og gods her på Falster (sml. s. 1359), født i Fridericia i Jydland 13. juni 1722 som søn af hr. Friderich Amager, kommerceråd, borgmester og postmester sammesteds, og Anna Scholastica Samsøe; 18. febr. 1757 beskikket til sognepræst for Schielbye og Giedesbye, beæret med konsistorialråd-titlen 14. april 1774, død 31. jan. 1781. Epitafium af rødlig, gotlandsk kalksten, 128 x 68 cm, med indskrift af fordybede versaler; øverst, under et bueslag, en Louis seize-vase med blomsterklynger og bånd, i hjørnerne foroven vingede englehoveder. Spor af forgyldning. I skibets nordvæg.

Gravsten over Thøger Stistrup, født 11.sept. 1729, kaldet til sognepræst for Bogøe 1765, gift samme år med Christina Busch, der døde 1780 (to døtre); 1780 sognepræst for Gundslev, 1781 for Schielbye og Giedesbye, gift 1782 med Karen Krag Halmsted (to døtre), død 11.sept. 1786, 57 år gl. Stenen bekostet af hans døtre. Grå kalksten med affasede hjørner, 175 x 128 cm, indskrift af fordybede versaler; i hjørnerne felter med blomster, langs kanten borter, alt ret groft. I tårnummets sydvæg. Ved kirkens ombygning 1857 flyttedes stenen fra sin plads i korets gulv til tårnummets gulv¹⁰.

Kirkegårdsmonument. 1) Margrethe Clausen, født Sørensen, født i Møgel-tønder 17. maj 1811, død i Staurbye 17. jan. 1846. Støbejernskors med relief-fraktur og -versaler. Hensat i et hjørne af kirkegården.

2) Johan Christian Friis, født 6. jan. 1747, død 5. maj 1822. Sandstensblok med marmortavle.

3) Christian Frederik Friis, født 27. juni 1782, død 28. sept. 1845. Sandstensblok med indsat marmorplade, indskriften med fordybede versaler.

4) Elisabeth Marie Friis, født Aagaard, født 22. nov. 1754 (?), gift med kammerråd Friis, død 22. okt. 1848 (?). Sandstensblok med fordybede versaler. — Monumenterne nr. 2—4 står på et gravsted syd for tårnet, omgivet af et støbejernsgitter.

KILDER OG HENVISNINGER

Kirkeregnskaber 1680—1727, 1727—67; Falsters gamle Rytterdistrikts Kirkeregnskaber med Bilag 1721—67 (RA). Kopier af Kasseregningerne for de 26 Hans Majestæts Kirker i Falster 1725—65 (LA). — Synsprotokol over Falsters sdr. Herreds Kirker fra 1806—44; Synsprotokol over Falsters sdr. Provsti 1845—55; Synsforretninger for Falsters Provsti 1856; Synsforretninger over Kirker og Præstegaarde i Falsters Provsti 1857—70 (LA). — Dokumenter vedrørende Dronning Sophies Livgeding Lolland-Falster 1570—1630 (RA). — Jordebøger, Herredsbøger m. m. 1571—1690 (LA). — Dokumenter og Breve for hele Stiftet 1579—1762 (LA). — Kommissionsakter angaaende lolland-falsterske Kirker 1741 (RA). — Museumsindberetninger af Erik Schiøtte 1883, O. Norn 1942 og Aa. Roussell 1953 (NM).

S. Abildgaard: Notesbog I. 1756. S. 114 (NM). N. L. Høyen: Notesbog XIII. 1832. S. 6 f. (NM).

¹ Frederik I.s danske Registranter, s. 92. ² Rentekammeret. Rytterdistrikternes Kontor. Bilag til kgl. Resolutioner, nr. 23, 23. maj 1767 (RA). ³ Danske Slotte og Herregaarde. Ny Samling II, 121; sml. Friis II, 88. ⁴ Høyen: Notesbog XIII, 7. ⁵ Kommissionsakter ang. lolland-falsterske Kirker 1741, 2. bd. (RA). ⁶ Dokumenter ang. Kirkernes Tilstand. Kgl. Majestæts Kirker i Lolland-Falster (RA). ⁷ Jordebøger, Herredsbøger m. m. ⁸ Larsen III, bl. 37. ⁹ Danske malede Portrætter IX, 244. ¹⁰ Danske Kirker, Slotte og Mindesmærker IV, 73.

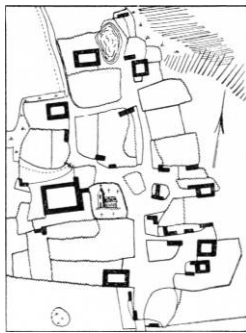

Fig. 9. Skelby 1794.